

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TÁNTÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiacz-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN, községi iskolai igazgató, egyleti péztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők

A népkönyvtárak.

Az E. M. K. E. a nemzeti öntudat fölébresztését vagy ébrentartását, terjesztését és diadalra juttatását célzó egyesület. És ha valahol, ez egyesület működésére alkalmazható Schiller fenséges gondolata: „*A szellem alkot magának testet.*“ A magyar nemzeti szellemnek kell megtestesülnie a magyar társadalomban. Hogy a népiskola mit tehet e célra: e lap sok éven át sokszor fejtegette, kimutatta és teljes meggyőződésem, hogy ennek tudata eleveníti meg a néptanító működését, ez ad szárnyat lelkének és szerény, gyakran nyomott helyzetében ez ruházza föl hivatását nimbuszal önön szemében. De a néptanító a legtöbbször fájdalommal tapasztalja, hogy a buzgó hit-tel elvetett magvak: a nehéz prózai élet rideg talajában elvesztek. Elynomta a közöny, elynomta az ellenséges fél-revezetett nemzetiségi áramlatok fatalis ereje.

Szeretne a néptanító tovább is hatni; de még az ismétlődő iskolák, e kiválóan fontos és a népnevelési intézmény alkotói előtt oly nevezetes tényezőkül tervezett szervei a népnevelés nagy egyetemes eszméjének: néptelenek, hatástalanok. Az anyagi helyzet a nép gyermekét a súlyos élet terhének hordozójává teszi az öntudat első korában.

Az alig 15 éves ifju már görnyed a családi fentartás igájában. Ez nem is volna baj. Nem szabad a népet a maga hivatásából természetes helyzetéből kiragadni. De ott van a hosszú tél. A serdülés izgalmas, szenvedélyes korában, a suhanczkor idejében a semmit tevés unalma nyomasztó hatással nehezedeve az ifjak lelkére. És ha még feljebb emelkedünk a társadalmi élet pályáin: a kis iparos, a falusi kis nemesség ifjuságát még szomorúbb, még sivárabb szellemi légkörben, még szegényebb szellemi tengődésben találjuk. Olvasmány kellene. Olvasni; de mit? A népnevelésnek talán ez a legkényesebben megoldható kérdése. A régi vallásos kor családi olvasmánya volt a biblia.

Burns a skót nép körében nyert közvetlen tapasztalat alapján írja le azt a megható rajzot: Szombat este a kunyhóban. A bibliát olvassák.

Nem is lehet találni könyvet, mely a családi erények rajzában a bibliát megközelítné. Nem lehet találni könyvet, mely több erkölcsi igazságot egyszerűbb nyelven, szemléletesebb alakban tartalmazna. Azonban az irodalom fejlődése, a sajtó terjedése rég áttörte a biblikus műveltség szerény körét. Különben is a legvallásosabb korszakban sem hiányoztak a virágdalok és historiák.

Manapság a világi költés gazdag viránya vesz körül, a historiákat a regények válták föl.

Az irodalom terjesztése, kivált az üzleti szellem fejlődése folytán korlátatlanul történik. És itt jutunk azon kérdéshez, melyet cikkünk czimével jelöltünk meg: mi jelentése, mi hivatása van a népkönyvtáraknak és mint kell azokat szervezni?

Az E. M. K. E. egy könyvtári-bizottságot küldött ki. Megszavazott 1000 frtot az első évre és évről-évre 600 frtot szándékszik áldozni népkönyvtárak alkotására. Fölállítja az irányelveket, melyek rövidben foglalva a következő négy pontban nyernek kifejezést:

1. Népkönyvtárat és nem ifjusági könyvtárat szervez.
2. A nemzeti szellem ápolására helyezi a súlyt, izlés- és erkölcs-nemesítő műveket ad a nép kezébe szigorúan választva meg azokat, melyek a nevezett czélnek megfelelnek. Ovakodik a bizottság minden oly mítől, mely a vallásos érzést bántani.
3. Ajándék könyvet csak azon esetben használ föl, ha a népkönyvtárak minta jegyzékébe fel van véve.
4. Csak kötve osztja szét a könyveket és csak könyvet nyújt.

Ez elvek helyessége szemebetűnő. Olyan egyszerű, természetes dolognak tűnik föl e pár irányelv; de a valósitástól függ minden. És hogy e bizottság a valósitásnál mily komoly következetességgel jár el, annak illusztrálására elég felhoznom, hogy napokig dolgozott a könyvjegyzék egybeállításán és most sincs készen, mert egy pár könyvhöz kétség fér és a könyv elolvasása utján akar a bizottság meggyőződni: ha beválik-e?

Minő kételyeket kell a bizottságnak eloszlítani?

Először, ha közhasznú ismereteket terjesztő műről van szó, pedig ezek a népkönyvtárak jókora részét teendik, érthető, népies nyelven van-e a mű írva? a tudomány jelen álláspontjának színvonalán mozog-e? a szakközegek ajánlják-e? jutányos áron kapható-e?

Könyvtár-bizottság mind e kérdésekre nyert igenlő válasz esetében fogadta el a könyvet, mint népkönyvtárba illőt. De még bonyolultabbá vált a kérdés a szép-irodalmi és történelmi műveknél?

És jó meggyőződéssel állithatom: e téren a bizottság az E. M. K. E. nemzeti öntudattól áthatott célzatát hű lelkiismeretességgel igyekezett érvényre juttatni. Tanulni az idegentől is tanulhat a nép. Ezért a fordított, az átdolgozott művektől nem idegenkedett a bizottság; de a szépirodalom és történelem terén: tehát az *esz-*

mény szolgálatában csak *magyar* író művét fogadta el. Nem chauvinismusból tette. Magam, ki e bizottság előadója vagyok — legalább legjobb hitem szerint — távol állok a nemzeties felfogás e tulhajtásától, mely rengeteg sok bajt okozott már a magyarnál sokkal hatalmasabb nemzeteknek is és a magyarnak veszedelmet is okozhat.

Nem, hanem tisztán népünk egészséges erkölcsének tiszta, szeplőtlen megóvása szempontjából. Az ideal csak nemzeti lehet: nemzeti érzést csak a nemzet fia költethet; a nép hagyományait, mondáit, legendáit, aspirációit csak valódi nemzeti költő ismeri, csak ő bír a nemzeti tudat ébrentartásához szükséges meghatottsággal. Továbbá, a nép történelmi hagyományok örököse lévén: a történelmi emlékeket nem a történelmi kritika magasabb álláspontjáról megbírálva és ezáltal megingatva, de azokat a magok tömör épségükben fentartva átadni csak az oly történelmi olvasmány képes, mely nem vezet el a népet a történelem széles mezejére, hanem a hazai föld határai közt mintegy minden hegyet és völgyet, minden történelmi nevezetességü helyet nyom be a nép eleve emlékébe, tudatába: hogy hazaszereteté a jelen muló érdekei köréből kiemelve a mult gazdagságával termékenyítse meg.

Az ugynevezett oknyomozó történelem nem a nép kezébe való, de igen az olyan mű, milyen Jósika Miklóstól: Mátyás király és Szalaitól a Tatarjárás Magyarországon, melyek a „Vasárnapi Könyvtárban” jelentek meg.

A Rákóczi forradalom emlékét egy jól megválogott és lehetően commentár nélkül is megérthető gyűjtemény a kurucz-költészet legszebb darabjaiból, továbbá, Szigligetitől: II-ik Rákóczi Ferencz fogsága című színműve közvetlenebb hatással bevésik a nép lelkébe, mint a történelmi kutatás rengeteg erdejébe belé mélyedő történettudós könyve.

Ily szempont vezérlé bizottságot a népkönyvtárba fölveendő könyvek jegyzékének megállapításánál.

De a magyar költők műveit is rendkívül szigorú választékban lehetett csak fölvenni. Petőfi, Arany művei képeznek talán kivételt; de Tompa, a Kisfaludiak, az újabb költők, Jókai, Jósika, Eötvös és Kemény Zsigmond műveik nagyon csekély számra olvadtak le. Egy példát hozok föl. Kemény Zsigmondtól csak a Zord idők-et vettük be, mert történelmi háttere mélyen meghat, a nélkül, hogy érthetetlen lélektani talányok körébe vonna. A Rajongók már nem volt fölvehető, mert a vallásos rajongás küzdelme a nép hit-életét érintené: és ezt szentül, tisztán, háborítatlanul kell hagynia az olvasásnak.

Jókai újabb társadalmi regényei nem voltak fölvehetőek, mert a nép eszméköretől vajmi messze esnek; de hiányos volna az a népkönyvtár, melyből az Új földes-úr hiányoznék. Nem tartom szükségesnek a könyvtár-bizottság munkálkodásának jellemzésére még többet felhozni. Egy népkönyvtárra nem fordíthatván a bizottság 100 frtnál többet; így is csak mintegy hat-hét névkönyvtárt szervezhet; a megyékben sorra megyen és évek egész sorára van szüksége, hogy az országban mindenfelé elterjessze az olvasási kedvet és valóságos szellemi szükségé emelje. Vajha e nemes czélt mielőbb elérné! . . .

De ha ez óhajást ápoljuk: csak a lelkész s néptanító urakban kereshetjük szövetséges munkatársainkat.

A lelkész urakról e lapok hasábjain nem szólok, de igen a néptanító urakról. A népet édesgetni kell az olvasásra, főkép az által, hogy a népkönyvtárakban fölve

közhasznu ismeretek közvetlen hasznát alkalmilag a néppel észrevéttjük. Sikerüljön csak egy gazdának valamely újabb gazdasági kísérlet, melyre nézve valamely gazdasági könyv figyelmeztette a kezdeményezőt: azonnal megjön a bece a népies nyelven írott gazdasági műnek.

Ha egy-egy unalmas téli estén egy-egy felolvasást tart a tanító úr valamelyik megható szépirodalmi műből: bizony felébresztheti a vágyat az olvasásra. De legkivált az iskolát végzett és még legénykort élő ifjuságra lehet hatással, mint a kikben még a jó tanító iránti jó visz-szaemlékezés elevenen él. Kedvelje meg csak az újabb nemzedék az olvasást: visszahat ezek kedvtelése még az öregebbekre is.

Egyet nem szabad feledni: a nép maradjon nép; ez boldogságának, jólétének alapja. Nem bölcsekedésre, nem rajongásra, nem olvasási szenvedélyre kell szoktatni; de igen a szellemi élet becsülésére, igen az ész és szív ne-mesítésére, igen a nemzeti öntudatra, igen a mult tiszteletére, igen az előre látó meggondolásra a jövő iránt, igen az értelmes tanács befogadására, igen az értelmiség iránti jó indulatra és bizalomra.

A néptanítónak sok, de sok küzdelmébe kerülily eredmény kivívása, de jutalmát megtalálja annak tudatában, hogy szerény helyzetében a legnagyobb hazafias szolgálatot teljesítette.

Hazafias melegséggel kérem a néptanító urakat: az E. M. K. E. buzgó törekvését a népkönyvtárak szervezése körül mozdítsák elő teljes erejükből, és tekintettel a felette csekély anyagi erőre, melyet az E. M. K. E. e czélra fordíthat: törekedjenek az által terjeszteni a népkönyvtárakat, hogy a társadalmi tényezőket igyekezzenek önkéntes áldozathozatalra is megnyerni.

Ismételtem: a szellem építi a testet. E szellem megteremtésének hatalmas eszközei a népkönyvtárak, ha kellő tapintattal szervezik, ha jó kedvvel használják és ha a szellemet mindig szélesebb körre terjesztik.

Kölesei mondja a magyar játékszin mellett tartott beszédében, hogy a számkivetett francziák Amerika pusztáin elébb építettek francia játszszint, mint lakóházat maguknak. E bujdosó csoport az Oceánon keresztül kebelében vitte hazáját.

Nekünk a nemzeti öntudatot sok-sok pusztaságon: e haza föld kebelében tátongó pusztákon keresztül kell vinnünk. Ez öntudatot kell sugározni a valódi népkönyvtárnak és e népkönyvtár természetes kezelőjének: a néptanítónak.

Dr. Hegedüs István.

Egy kántor, a kitől a tanítók példát vehetnek.

A kolozsvári földészek dalárdája folyó hó 25-én, virágvasárnapján tartá meg ez évi zárünnepélyét, a külmagyar-utezai ev. ref. templomban — a délelőtti istentisztelet végén. Egyházi-, hazafias- és népdalok- s egy pár szavaltból állott a program, melynek kivitelén érdeklődő és intelligens közönség gyönyörködött. Az egyházi kebli előljároság élén megjelent főtisztelendő Szász Domokos püspök úr is és az ünnepély végén meleg hangu, elismerő, buzdító és lelkesítő főpásztori beszédet intézett hieveihez. E magas helyről nyilvánuló figyelem szolgáljon erkölcsi jutalmul a dalárda vezetőjének és működő derék tagjainak; mert a munka, a mit egész télen át gyakoroltak és végeztek, önmagában hordja ugyan a jutalmat, mint minden szellemi foglalkozás; de az az által tágabb

körben is felkeltett érdeklődés ennél többet is tanusít, azt t. i., hogy az a szívnesesítő, kedély-vidámitó és nemesebb élvezetekhez szoktató téli szorakozás hivatva van hozzájárulni társadalmi és egyházi életünk tartalmasabbá és vonzóbbá tételéhez. Az érdeklődő közönség és felsőbb-ség e gondolatnak hódolt. S ez a körülmény a bemutatott eredmény értékét mindenestre fokozza. S ennyiben és ezért óhajtánók mi, ha e szép példa más községekben is utánzásra találna s azon tanítóink, a kik újabbkori képeztetésüknek fogva megfelelő ismerettel bírnak, e téren is megmutatnák, hogy hivatásuknak betöltésére, mit tőlük korunk vár, alkalmasok is és készek is.

Ez uton, a teljesített hasznos szolgálat mellett, saját tekintélyüket és befolyásukat is emelhetik mind fölfelé, mind lefelé. Bizalom, jó indulat és szeretet forrásait nyitják meg mind személyik, mind az iskola részére s kölcsönös kötelmek önkéntes teljesítésének útjait egyengetik.

A kolozsvári földész-dalárda tagjai ifju és meglelt férfikorú földmivesek, a kik a téli évszakban hetenként két estét töltenek együtt, mi alatt hasznos olvasás-, szavallás- és ének-gyakorlatokkal fűszerezik a helyzet komolyságához találó társalgásukat. Minden télen begyakorolnak egy néhány négy szólamu ének-darabot. A választás olyan, hogy úgy egyházi, mint polgári ünnepélyek (minő volt a mult évben a zászló-szentelés) alkalmával közreműködhessenek s mulatságaikon is élvezetet nyújthassanak.

A tanítónak a néppel való érintkezésére ez a leg-hasznosabb és legtisztességesebb alkalom. Határtalanul fölülte áll ez a néppel való koesmai mulatozásnak ép úgy, mint a töle való gögös, lenező elzárkozásnak.

Midőn azért a kolozsvári földész-dalárda vezetőjének *Tóth Tamás* urnak, a ki korábban szintén tanító volt, s most mint kántor is, nemes odaadással gyakorolja a népnevelést, követésre méltó példát mutatva az ifjabb tanítói nemzedéknek — őszinte tisztelettel és elismeréssel adózom, egyszersmind óhajtom, hogy népünknek az e téren mutatkozó nagy hátramaradást tanítóágunk ne nézze tétlenül és érzéketlenül.

Kozma Ferencz.

Az országos közoktatási tanács könyvbírálása

Az országos közoktatási tanács folytatja a tankönyvek megbírálását. Eddigél megbírált középiskolai 115 kézikönyvet, s ezek közül elfogadott 95-öt. A 115 között 53 újabb kiadás volt, ezek közül 44-et jönnek talált, 9-et visszavetett a bizottság.

A bírálat alá vett népiskolai kézikönyvek száma 181, mely számból 53 kapott használatra engedélyt.

Az országos bizottság e ténykedésének látása erős harcot támaszt bennem egyfelől azon tisztelet közt, melylyel ama tekintélyes testület iránt viseltetem, másfelől azon kötelességérzet közt, mely mint hazafit s a tanügy igénytelen munkását eltölt. Azonban, ha jól meg-gondolom épen azon tisztelet, mely első tekintetre véleményem nyilvánításában korlátozólag látszik utamban állani, teszi kötelességemmé, hogy nézetemet megmondjam.

Nem tulajdonítok felszólalásomnak súlyt, készen vagyok arra is, hogy szavaimat figyelemre se méltatják; de ez nem tántorit meg azon erős szilárd meggyőződésben, hogy igazam van s hogy ezt kimondani kötelességem. Ismerem az ellenvetéseket, melyek ellenem felhozhatók állami, nemzeti, egyházi, erkölcsi, közgazdasági,

egyetemes műveltségi szempontokból, de ezek közt egyetlen egy sincs, mely meggyőzhetne arról, hogy a szabad sajtó és szabad verseny korában az általános szabály alól a közérzület arczulusapásával a fennforgó kérdésben kivételt kellene tenni.

Én az országos közoktatási tanács könyvbíráló működését elhibázottnak s a magyar tanügy fejlődésére hátróztottan felette károsnak tartom. Több oldalú tapasztalás s lelkiismeretes megfontolás után állítom, hogy ezen központosított bírálati rendszer a censuránál, melynek eltörléseért nemzetünk annyit áldozott, s melynek káros volta annak idején oly bőven ki volt fejtve, egy hajszállal sem jobb; sőt rosszabb, mert a censura korában legalább csak írásban nyujtották be a munkákat, míg most ki kell nyomtatni, portót s bírálati díjat kell fizetni az íróknak, s a guzsba szorítás mégis éppen úgy meg van, mint akkor volt.

A szegény tanár, vagy tanító, mert bizony, a kik kézikönyv írással foglalkoznak a szegények között foglalnak helyet, nyomassa ki költségesen művét s azután lássa, mit csinál vele, ha eldobják.

Am a közérdeknek joga van követelni, hogy meghajoljon előtte az egyes személy. Ezt én is aláírom.

De vajjon valósággal a közérdek van-e itt tisztán szolgálva?

Erre már „nem-“mel kell felelnem.

Először is egészen bizonyos, hogy nem minden tankönyv jó minden tanító kezébe, vagyis minden tanítónak meg van a logika általános törvényeinek korlátai között a maga subjektív észjárása, s ennél fogva egyik tanító egyik tankönyvet jobban tudja használni, mint a másikat. De meg több kedvvel is tanít a tanító, ha a tankönyvre nézve nincs úgy megszorítva s inkább érzi a felelőség terhét, ha a kézikönyv megválasztásában a törvényes határok közt a maga izlése szerint járhat el.

A legjobb kézikönyv sem a legjobb mindenik tanítónak, ha egyébiránt a tanító képzettsége, arravalósága kétségbe nem vonható is. És ez nem is rossz így; soha sem árt, ha a tanító a maga egyéniségét bizonyos mértékben érvényesíteni törekszik. Ez a gondolkozni szerető tanítóknál jön elő. Hiába mondják azt, hogy van választás az elfogadottak közt; ez nem ér semmit, ha éppen az van kivette, a melyiket a tanító leginkább szeretne használni.

Azonban még az is kétséges, vajjon a bizottság tagjai mindig a legjobb könyvet választják-e ki? Mert, hogy ebben a legjobb akarat mellett is az emberi természet sajátágánál fogva, mely szerint az ítélőhetség sokszor esik hatalmunkban nem álló befolyások igájába, tévedés adhatja elé magát, a priori sem tagadható. De ezt tények is bizonyítják már eddig is. Pedig minden intézménynek természete, hogy kezletben míg még új, jobban ellenőrzi működését, mint később, midőn a multban valamelyes hitelt alapított magának. Annnyival inkább feltehető ez az önmaga feletti szigorubb ellenörködés az országos könyvbíráló bizottságnál, melynek lépéseit anynyi szem nézi s melynek létjoga már annyifelől kétségbe vonatott. És a tévedés mégis megtörtént. Példákat tudok, hogy a bizottság olyan okok alapján vetett el egy s más könyvet, a melyek vagy nem léteztek egyebütt, mint az illető tisztelt előadó képzeletében, hogy ne mondjam elfogultságában; vagy ha megvoltak, érdemül szolgáltak inkább a könyveknek, mintsem becséből csak egy mákszemnyit is levontak volna.

Ámde, ha a bizottság soha sem tévedett volna is, káros ennek működése, mivel elfojtja fejledező tankönyv-

irodalmunkat. Ne higyük, hogy nálunk a tankönyv-irodalom terén immár túltermelés volna azért, hogy egynehány szorgalmasabb tanár s tanító kisebb-nagyobb sikerrel kézikönyvet írt, esetleg e téren szárny-próbálgatást tett. Túltermelésről akkor lehet szó, mikor a joból lesz igen sok; most még versenyre van szükség, hogy vívja ki a győzelmet önjerején, a mi jobb, s ne számíthasson gédelgetésre, a mi azt nem érdemli meg. Nem tagadom, hogy az utóbbi időben sok férczmunka toladott be az iskolákba különböző protekciók útján. Ezt látva, a kolozsmegyei tanítótestület is kötelességének ismerte, hogy könyvbíráló bizottsága által kimutassa egynehánynak fogyatkozásait oly célból, hogy az illető szerző javíton művén, ha akar; de addig is mig ez történnék, figyelemzetve legyenek az iskolák e hiányokra, ha maguktól rá nem jöttek volna.

Volt olyan eset is, hogy a szerző szépen kijavította a mi bíráló-bizottságunk által megjelölt hibákat s könyvét használhatóvá tette. Ezen az uton egyesek s testületek bírálati ezután is elvégzik azt a munkát, melyet az országos közoktatási tanács magára vállalt s e munkavégzés sokkal jobb lesz, mert a társadalom életerejét fokozza azon tényezők kivetésére, melyek a tanügy szervezetét kártékonyan támadnák meg.

Azon általános igazság alól, hogy a túlhajtott központosítás fogyasztja a nemzeti erőt, a tanügy sincs kivéve.

A szabadsajtó védelmére annak idejében sok minden el volt mondva, melyeknek jelentékeny része a kézikönyvek kérdésére nagyon jól alkalmazható, ha a történelem előtt szemünket behunyni nem akarjuk. Fontolják meg ezeket az intéző körök s vessenek végett ezen sem a 19-ik századhoz nem illő, sem a mi ébredező kézikönyv-irodalmunknak nem kedvező rendszernek.

Hiszen ha nem bírnának elég hitellel, a tanítótestületek, mind a mellett is, hogy nagyrészt olyanokból állanak, kik az elemi oktatást nemcsak elméleti uton, hanem éppen gyakorlatból ismerik: ott vannak a tanfelügyelők, a kormány közegei, kikben az állam-kormány jó akarat és szakismeret tekintetében megbízhatik s meg kell hogy bízzék, mert annyi szakember közül szabadon választhatja ki őket. Minthogy semmiképen sem akarnék félreértetni, kijelentem, hogy nekem nem célom támadni, az országos közoktatási tanács jó szándékát nem vonom kétségbe, sőt a hivatása körébe tartozó dolgokban belátása előtt is meghajlom.

De ez nem zárja ki azon a magyar tanügy iránti igaz buzgóságból származó óhajtasomat, hogy ne vállaljon magára az országos közoktatási tanács olyan kötelességet, melynek meg nem felelhet. A központi bíráló bizottságtól azt kívánja a közvélemény, hogy semmi mellékekintetektől ne vezettessék, hogy a mely könyvet ajánl, az igazán hibátlan legyen s a melyiket elvet, az érdemlje meg az elvetést.

Ez már eddig sem így történt s ezután sem fog így történni, a mi pedig rontja a közoktatási tanács iránti országos bizodalmat, tiszteletet, s lankasztja a tanügy iránti buzgóságot s kétségessé teszi a közoktatás átlagos jó eredményét. De hiszen nem is jó a tanítókat felmenteni a gondolkozástól. Ha a kis gyermeknél nem hagyja helybe a nevelést, hogy ahhoz szoktassuk, hogy minden lépést kézen vezetve tegyen meg: bizony az egyéb-iránt is a tanfelügyelők ellenőrzése alatt álló vidéki tanító-testületeknek sem árt annyi szabadságot hagyni, hogy az általános elvek keretében némi önállósággal bírjanak.

Veritas.

T Á R C Z A.

Róma erkölcsi és mívelődési állapota a két utolsó században. *)

Minden valódi nagy eszme, mely hódít és reformál, olyan időben szokott jelentkezni, mikor erre a társadalomnak legnagyobb szüksége van; s az ilyen nagy eszmének a történelem két korszakát mutatja: a küzdelem és a haladás korszakát. Amaz bevezeti, emez pedig bevégzi a reform nagy művét.

S az emberi társadalomnak sohasem volt nagyobb szüksége az újítás és erkölcsi átalakulás nagy eszméjére, mint akkor, midőn a kereszténység jelentkezett. Mióta a görög kultus mintájára Itáliában is oltárok emeltettek a természet jelenségeinek és erőinek tiszteletére, hosszú idő mult el, mely alatt az emberek, társadalmuk, állami és minden polgári intézményeik, valamint világnézetük nagy változáson mentek keresztül. A régi eszményi, mesékkel vegyes világnézet, melyben Istenek és emberek tarka vegyületben olvadának össze egymással, régóta túlélte magát, s lassanként egy olyan szellemnek adott helyet, melyben az erkölcs túlsúlyra kezd emelkedni.

A szeretet tanát az antik kultus nem ismerte, a testvériség és egyenlőség elve ismeretlen volt előtte, s

az isteni gondviselés magasztos fogalma az ó-kor legnagyobb bölcsői előtt is idegen volt. A világmindenségben tapasztalható rend és egység, hatásaiban az emberi gondolkozást olyan térre vezette, honnan annak átvitele az emberi alkotások körébe már nem: ütközhetett nagyobb akadályokba. A család egysége az állam egységére vezetett; de hosszú idő kellett, míg a vallás is melléjük sorakozott, mint harmadik egység, hogy teljessé tegye az erkölcsi világrend diadalát.

Az emberi küzdelmek és szenvedések mindig átmenetet jeleznek a boldogulás egyik kísérletéből a másikba; s e küzdelmek és szenvedések mindaddig tartanak, míg az egyén eljutott a megalégedés révébe, vagy pedig ütközben kimerülve és reményeiben megfogyva lemond a további harcáról. Valamint az egyén szűk határokon belül, ép úgy küzdött mindig az emberiség hasonló eszközökkel, hasonló célokért s győzött vagy lemondott. S a mi e küzdelmében segítette és erősítette, a vallás volt.

Midőn a kereszténység hajnali derúje feltűnedezett, a régi istenek már hanyatlóban valának mindenfelé; senki sem hitt többé mindenhatóságukban s ha áldozatokat nyújtottak mégis nekik, ez lényegtelen külsőség volt, melyet a szokás írt elő s melynek megtartására nem anynyira a hit, mint inkább a babona ösztönözte az embereket. A papok, kik a vallásos érzület hanyatlásában tulajdon veszedelmüket látták, hasztalan emelték fel szavukat a növekedő közöny ellen, intésük elhangzott a tö-

*) Szerzőnek egy nagyobb, a nyár folyamában megjelenő munkájából.

meg gúnykaczaja közt, mely a Jupiter és társai kultusának bukását bevezette. Már Trajánhoz felírnak a papok és orvoslást sürgetnek, mert úgymond, a templomok üresen állanak, az áldozatra szánt állatokat nem vásárolja senki s a papok inségnek néznek eléje.

A józanabb és hazafiasabb gondolkozásuak, kik nemzeti nemtőjüket fenntartani óhajtották, szerették volna a keresztény kultust az antik istenek kultusával összeolvasztani; s mert a polytheismus nem ismerte az insoleranciát, a műtét az első tekintetre nem látszott oly lehetlennék. Alig ismerkedének meg a rómaiak az ó-szövetség némely kiváló alakjával, — midőn azt a velük született átültető szellem segítségével — magukénak fogadták; s nemsokára Jupiter, Venus mellett diszelegtek Ábrahám és Mózes szobrai is — s a mi bizonyára feltűnő — nem csekélyebb tisztelet tárgyát képezték, mint amazok. Így Nagy Konstantin császár, ki közönségesen kereszténynek tartatik, ámbár a keresztvéget csak élete utolsó órájában vette fel, a keresztvégy szertartások meghallgatása után, elment Jupiter templomába, hogy ott áldozzon; majd Krisztus papjait elhagyva, felkeresi az augurokat, hogy magának szokásos módon jövendöltesse. Vagy Alexander Severus császár, egy szelid és nemes gondolkodású uralkodó, azon csarnokában palotájának, melyet az úgynevezett „szent szellemek“ számára jelölt ki, Krisztust és Ábrahámot Orpheus szomszédságában helyezte el. Kétségkívül mindkettőnek egy dualismus létesülésének eszméje lebegett szeme előtt; s mert a keresztvégy hit tulajdonképpeni lényegét nem ismerték, talán hittek is az az összeolvadás lehetőségében.

De miután a keresztvégy vallás egysége és szelleme ezen összeolvadást kezdettől fogva lehetlenné tette, a rómaiak lemondottak szándékukról; s midőn minden üldözés daczára annak terjeszkedését többé megakadályozni nem bírták, közönnnyel nézték, mint hullanak porba egymásután ősi isteneik. Majd az igazság ellenállhatlan hatalma által elragadtatva, magukévá tették a hitet, melyet még nem régen a harag és szenvedély, a vakság és igazságtalanság minden eszközeivel elnyomni igyekeztek.

S melyek voltak azon eszközök, melyek segítségével az idegen és ismeretlen vallás uralomra emelkedett a kedélyek felett? A lelki és az önmegtágadás a keresztvégyiségben nagyobb hérosokat támasztott, mint a milyenek az antik félistenek valának. A közöny, melylyel a legnagyobb kinokat eltűrték és a halálmegvetés, melylyel az első vértanukat a vesztőhelyre mennek, az a megrendíthetlen bizalom egy láthatatlan lényben, mely még szenvedéseit is megédesíti, az a testvéri odaadás és szeretet, mely a hívőket mint egy nagy család tagjait egymással egyesítette, bizonyára mély benyomást kellett hogy tegyen olyan emberekre, kik hasonló tettekre, honi isteneik dicsőségére lelkesülni ugyan nem tudtak, de kik gondolkodási világuk tágas látkörének befolyása alatt képesek valának az önmegtágadás és lelki erő öme meghatározó nagyságát és annak erkölcsi értékét megérteni és méltányolni. A csodálat varázshatalma kezdett érvényesülni, az igazság és szeretet diadala vette kezdetét azon pillanatban, midőn a keresztvégyiség megkezdte erkölcsi hódítását, melylyel nem csak az emberiség megváltása az élet küzdelmei után, hanem az emberiség felszabadítása a rabság és elnyomatás súlyos és megalázó bilincseiből kimondatott és megvalósulást nyert.

A keresztvégy vallás első harcosai és terjesztői az apostolok voltak, kik az evangéliummal kezükben bejárták az akkor ismert világ minden részzeit. Közöttük Péter, a köszikla, melyen az egyház épült, a legkiválóbb

volt, ki az új hit rajongó ellenségéből annak legelszántabb védelmezőjévé lón. Továbbá Pál, ki Tarsusban Ciliában született s Antiochiából három nevezetes utazást tőn térítési ezélekből; egyuttal szervezte a kisázsiai anyageyházakat. Ő hirdette a keresztvégy vallást először Európában: Philippiben, Thessalonikában. Athenben, Korinthben és Rómában, hol vértanú halált szenvedett. Péter vott az első római püspök s a későbbi pápai szék megalapítója. A történelem tíz keresztvégy üldözésről emlékezik meg; így Neró alatt, továbbá Traján és Marcus Aurelius, kiváltképpen pedig Decius császár alatt 250-ben és Diocletian uralkodása alatt a negyedik század első éveiben.

Míg az apostolok és utódaik szóval is megragadó példájuk által hozzájárultak az új vallás terjesztéséhez; tudós férfiak és buzgó barátai az igazságnak írásban keltek annak védelmére. Ezek között, kik közönségesen templomatyáknak nevezetnek, kiváltképpen megemlítendők a harmadik századból: Kelemen Alexandriából, Tertullian Karthagóból, Origines Antiochiából és Cziprián Karthagóból; a negyedik századból: Ambrus Milanóból; az ötödik századból: Ágoston és Jeromos, kik közül kiváltképpen Ágoston és Ambrus nagy hatással voltak nem csak környezetükre, hanem általában azon korra, melyben éltek.

Midőn a keresztvégy vallás Nagy Konstantin által a negyedik század kezdetén államvallássá emeltetett, kezdetét vette az első veszedelmes egyházszakadás, melynek elintézése czéljából 325-ben Nicaeaban az első oekumenikus zsinat tartatott, melyben a szakadár Arius tanai megégettettek s a nicaei Athanasius-féle hitvallás megállapított. A nicaei zsinat fontos határozatokat hozott Krisztus személyére és tanaira vonatkozólag, s a keresztvégy, valamint a húsvéti ünnepek megállapítása körül.

Az Antoninusok utolsó sarjával, a méltatlan Commodussal kezdetét vette a római birodalom politikai hanyatlása s a praetorianus testőrhad zsarnokos önkénykedése. S míg Commodus a circusokban gyűjti baberait, keleten a birodalom legtávolibb részében egy új és hatalmas birodalom támadt a Szaszanidák új-persza birodalma, mely rohamosan fogadta magába az ázsiai római tartományok legszebbjeit. A Rajna és a Duna vidékein a szabadságszerető germán törzsek mindig nagyobb erővel támadták meg a római határszéli várakat. Majd egészen új népek jelennek meg a birodalom különböző határain, mint a gótok, suevek, az allemannok és mások, melyek nem csak nagy számukkal, hanem kiváltképpen rendíthetetlen vitézségükkel kimondhatlan veszélyeket hoznak a birodalomra.

Azon 120 évi időköz, mely Commodustól egész Diocletianig 180 egész 300-ig terjed, a felbomlás és hanyatlás korának nevezhető. A keresztvégyek kegyetlen üldözése, az ősi vallás pusztulása, a barbár népek becsapásai, a katonák erőszakos önkénykedése a császárok megválasztásánál és letételénél, azon időszakot igyikévé teszik a történelem legkirívóbbikának. Ezen idő alatt 36 császár uralkodott, mind a katonák által választva, ezek közül 27 meggyilkoltatott, három elesett az ütközetben és csak hat mult ki természetes halállal. S ezen 36 császár közül csak három érdemel nagyobb figyelmet: Alexander Severus, (222—235.) sok jóindulattal és részvétellel a keresztvégyek iránt, ki néhány jó és czélszerű törvényt által szerzett magának érdemeket, de ki nem volt elég erős, elhatározásait érvényesíteni azon vad és féktelen elemekkel szemben, melyekkel dolga volt. Probus, alacsony származású, kemény katona, de igazságos uralkodó volt, ki a békében is szerette foglalkoztatni katonáit, hogy az önkénykedő erőszakoskodásoktól távol tartsa.

Pannoniában utak és csatornák építésére használta fel őket, behozta itt és a Rajna mellékén a szőlőtőkét. Légiói a sok munka miatt elkeseredtek és megölték. Diocletian, egy dalmát származású rabszolga fia, ki vitézség és egyéb katonai erényei által küzdötte fel magát a biborig, melyre kegyetlen természete daczára sem vala érdemetlen. Említésre méltó, midőn 247-ben Róma ezredéves alapításának ünnepét ülték, Augustus trónján egy császár ült, ki származására nézve egy arab rablóvezér fia volt. A római polgári-jog már nem volt elég ajánlat a biborra, rabszolgák, felszabadultak és rablók bitorolták már rég óta a vértől beszennyezett trónt.

Azon szörnyetegek közül, kik ezen időszakban a bibort viselték, megemlítjük: Caracallát, ki hogy a trónt magának biztosítsa, fivérét tulajdon anyja karjai közt megölte s szörnyettét azzal tetőzte, hogy annak hívei közül mintegy 20 ezer proscibáltat kivégeztetett. Különböztetve Caracalla gyilkosságainál többnyire a haszonlesés és kapzsiság által vezéreltetett, mert kimondott elve volt: miszerint kivüle senki se birjon pénzzel, melyre neki azért van szüksége, hogy becsületes katonáit megvesztegethesse. Mellette méltó helyet foglal el Elogabal vagy Helio-gabal, a keleti gyáva zsarnok, ki női uszályruhákat viselt, testét illatos kenőcsökkel mázoló, borbélyokból, kocsisokból és tánczosokból állítá össze államtanácsát s ledér udvarhölgyeiből egy külön senatust alkotott magának; palotájában arany és ezüstport hintetett, hogy lábai méltó talajon mozogjanak.

Dr. Lázár Gyula.

L A P S Z E M L E.

A „Népnevelők Lapja“ 10. és 11. számában *Deák Lajos* figyelemre méltó cikket ír „az iparos tanoncok iskoláiról.“ Mivel ma az iparos tanoncok iskoláztatása minden nagyobb városban megindult, nem végzünk haszontalan munkát, ha ezen cikkből a főbb passusokat kiemeljük.

„A miniszteri utasítás szerint — írja *Deák* — az iparos tanulók iskolájába csak is a népiskolát bevégezett oly tanoncok vehetők fel, kik folyékonyan írni, olvasni és egész számokkal a négy alpmivelet körében számolni tudnak s a 7-ik §. szerint, ha a felvételi vizsgának a tanuló meg nem felel, az előkészítő osztályba utasítatik.“ „Ezt kis városban nem teszik, mert ott mai napig is egész tömege vétetik fel az olyan iparos-tanonczoknak, a kik azon követelményeknek meg nem felelnek sőt a 16. évet is meghaladták és sem írni sem olvasni nem tudnak. Ezeket hová osszák be? Az előkészítő osztályba igen korosak, a rendes osztályban igen nagy akadályt képeznek az előhaladásban.“ „Hogyan segíthetünk tehát e nagy fontosságú bajon? Igen egyszerűen úgy, hogy ki kell mondani nem is a törvényben, mert annak szellemében tisztán benne van, hanem a miniszteri utasításban, hogy iparos és kereskedői tanulónak csak is 12 évet betöltött oly gyermek vehető föl, a ki jól tud olvasni, írni s a négy alpmivelet körében számolni, a mit mindig a felvételi vizsgával az iparos-tanoncz-iskola legalább két tanítója előtt kell bizonyítani; s ha erre nem képes, akkor menjen napszámosnak vagy marha pásztornak s más sokféle élhető foglalkozásokra, mert iparosnak nem való.“ De még tovább kell menni egy lépéssel. Mivel ma hazánkban a tanyelv magyar, tehát a felvételt megkívántató a magyar nyelv tudása is, a mit 12 éves korig bármily anyanyelvű gyermek megtanulhat. Ha mindezeket a miniszteri utasítás kimondja, akkor népnevelés ügyünk egy óriási lépést halad előre, „mert ha az a szegény falusi

szülő tudni fogja, hogy bizony, ha még írni, olvasni, számolni is legalább jól meg nem tanul fia, akkor belőle még eszmadia inas sem lehet, nagy buzgósággal, fogja vele frequentáltatni az iskolát és akkor a mulasztott órák száma nem fog oly borzasztó nagy mennyiségeket feltüntetni, mint jelenleg a népiskolákban. Továbbá, ha az a szegény tót, szerb, szász, oláh, német s más anyanyelvű kisvárosi és falusi ember tudni fogja, hogy gyermeke a magyar nyelv tudása nélkül semmi mesterségre fel nem vétetik, akkor bizony, bármit prédikáljon a papja ő maga fogja tanítóját reá kényszeríteni, hogy a törvény parancsának pontosan tegyen eleget s minél sikeresebben tanítsa a magyar nyelvet is!“

Katinszky Gyula szerkesztésében megjelent a „Népiskolai tanügy“ 11. száma következő tartalommal: Eger főpásztora és a nevelésügy. Az osztatlan népiskola részletes tanterve. A munkásságra való nevelés, Tyúkos Károly. Az írva-olvasás tanításáról . . . s . . . r. Ez utóbbi cikk az írva-olvasás tanításának egy új és eddig csakis a cikksomlyói rk. képezdében használt módszeréről értekezik. Tekintettel, hogy népiskoláink egyik főfontosságú tárgya az írva-olvasás, nem találok feleslegesnek ezt egy néhány sorban itt is megemlíteni. A cikk erre a kérdésre, hogy miben is áll ezen módszernek a többi felett való előnye és újszerűsége, ezeket feleli: „Régibb módszereink mondatot vesznek fel kiinduló pontul és így jönnek elemezőleg a szókra, szókból a hangokra. Ez ellenben hangokat ismertet és a tanuló által azokat mindjárt szavakká is foglaltatja és csak ezután kívánja a gyermektől, hogy az így általa alkotott szavakat hangokra bontsa. Ennél fogva az írási és olvasási gyakorlatoknak, melyek különben egymással párhuzamosan haladnak, végére érven a tanító, miután növendékei az olvasási gyakorlatokban mind több-több hangot saját erejükből gyakoroltak szavakká kapcsolni, már mintegy gondolatban megis tanultak olvasni.“ . . . „Nem hiszem — mondja tovább — hogy igazat ne adjon nekem bárki abban, hogyha én avval kezdem, hogy az *d* és *r* hangot kimondatom, ezeket összefoglaltatom, ezen szóra: *dr*, ne jusson a gyermek könnyebben s egyszerűbben annak megtudására, hogy ez a szó két külön hangból áll, mint megfordítva, ha azon kezdem, hogy elébe állítom a gyermeknek az „*dr*“ szót s bajoskodom vele, hogy ő ebből egyes külön hangokat eszeljen ki; hogy ezen előtte egy hang-egésznek tetsző szóban részeket tudjon észrevenni. Ezen új, öszszetevő módszer tehát érvényesíti azon szabályokat: egyszerűről-összetettre, könnyebbről a nehezebbre!“ . . . Különböztetve a ki t. kartársaim közül ezzel a kérdéssel bővebben akar foglalkozni, ajánlom *Földes József*: „Az írva-olvasás gyakorlati tanítása“ című művét, a mely kapható György-jakab Mártonnál Csik-Szeredában, ára 40 kr.

„Felső nép- és polgáriskolai közlöny“ szerkesztik: *Dr. Kiss Áron* és *Dr. Kerékgyártó Elek*. V. évfolyam. 3. sz. Tartalom: Beszédék és levelek Trefort Ágostontól. Gönczy Pál Fellenbergnél 1844-ben. A paedagogium, Bokor József. Bevezetés a hangsúlyos magyar verselés tanításához, *Dortsák Gyula*.

Dolinay Gyula, ismert ifjusági lapjaiból, a „Hasznos Mulattató“ és „Lányok Lapja“-ból vettük az utóbbi számokat. A „Hasznos Mulattató“ fiúknak és leányoknak egyaránt alkalmas olvasmány, a „Lányok Lapja“ kizárólag a leányvilág számára való. Előfizetési ár negyedévre 1 frt, félévre 2 frt. Kiadóhiv.: Bpest, kecskeméti u. 13. sz.

I R O D A L O M.

Magyarország megyéinek kézi atlasza.

Posner Károly Lajos és fia cég első magyar térképészeti intézetének ily című kiadása méltán komoly figyelmet érdemel s minden más hasonló vállalatot sok tekintetben messze felül is mul s már azért is kiváló tekintetbe veendő és figyelmes bírálat tárgyát kell hogy képezze, mert az van írva a füzetes vállalat küllapjára, hogy: „A nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszterium 21,393—1886. számú rendelete által iskolai taneszközüln ajánlva.“

Sőt belül a rendelet szövege is közöltetik, mely szerint a használat az állami és községi iskolákra nézve kötelezőleg is kimondatik.

Ez eddig mind jól van s mint már érintém, ezen térkép minden előzőjét, egészben véve, fölül is mulja; ámde, én azt óhajtanám, hogy ellene semmi kifogást tenni ne is lehessen, már pedig — előttem legalább — egy lényeges tévedése tűnik föl.

Nézetem szerint ugyanis a földrajz egyike úgy a nép-, mint a felsőbb iskolákban előadott tárgyak között a legkiválóbb becsüeknek; ez nem csak a gyermek képzelő tehetőségét fejleszti, nem csak helyes és szükséges realis ismereteit gyarapítja, hanem valóban az életben minden léptenyomon használható és hasznosítható tudással gazdagítja; és épen, mert oly fontos a tantárgy s mert oly könnyű az életben meggyőződni a felől, hogy vajjon igaz-e, a mi a könyvben vagy térképen írva, előtüntetve van, avagy nem felel meg hiven a valóságnak: a legnagyobb szabatossággal kell szerkeszteni úgy a földrajzi kézi könyveket (melyek közt pedig ily sok silány van), mint a még kevésbé változtatható térképeket minden részleteikben.

Ezek után térjünk a dologra.

Országos törvényeink ez idő szerint s már 1870 óta több törvényünkben előfordulólag, következő osztályozását ismerik a hazában levő községeknek: 1. Városi községek vagy röviden városok, melyek ismét két csoportba oszlanak, u. m.: a) törvényhatósági joggal bíró városok, milyen a főváros, Debreczen, Szeged stb. az erdélyi részekben csak is Kolozsvár és Marosvásárhely, ezeknek külön főispánjuk van és olyan jogokat gyakorolnak, mint a megyék; b) rendezett tanácsu városok, melyeknek külön polgármestere, rendőrkapitánya, tanácsa, árvászéke van, de be vannak osztva a megyei törvényhatóságokba stb. — más város nem ismertetik újabb közigazgatási törvényeink által. 2. A falusi községek, vagy tulajdonképeni községek (faluk), ezek ismét két csoportra oszlanak, u. m.: a) nagy községekre, melyek önállóan képesek jegyzőt tartani és b) kis községekre, melyek erőtlenségük miatt, hárman, négyen, néha tizen is szövetkeznek és együtt képeznek egy körcsoportot vagy körjegyzőséget — tartván maguknak egy-egy falusbíró, kisbíró, stb. külön-külön és egy notáriust közösen — további változatosság nincs.

És mit látunk még is, különben jeles új térképünkön? Azt, hogy teljesen marad a régi elnevezések mellett s beszél szab. kir. városokról, rendezett tanácsu városokról, mezővárosokról és falukról.

Holott ezek most már meglehetősen el vannak mosodva még az emlékezetben is, mert vannak olyan historiai szabad kir. városok, a melyek most csak rendezett. tanácsu városok s vannak olyan historiai emlékü mezővárosok, a melyek most oly piaci faluk, hogy csak 8—10-ed magukkal együtt tartanak egy körjegyzőt maguknak.

A mezővárosok pedig épen oly tévesen vannak igen sok helyen — hihetőleg az országos vásárok tévesztő hatá-

sa alapján — fölvéve, hogy minden 4—500 lélekkel bíró kis falu, hol talán egyetlen tisztességes épület sem létezik s utcáján kő soha sem volt s egy nyomoru felekezeti iskolájánál egybe sincs, szóval, legparányibb városias jelleggel sem bír, azért, mert kapott valamikor egy gyenge vásárt, most mint mezőváros szerepel a tanulóknak, sőt a tanítóknak is igen nagy álmétkodására. A mi megyénkben például volt a historiai emlékek szerint két mezőváros (oppidum), a melyek most kis községek, többnek semmi nyoma nincs és most az új térképen ki van tüntetve 14!

De nem folytatom tovább. Csak azt jegyzem meg, hogy már most a gyermek a helyesen szerkesztett új földrajzi, alkotmánytani, statistikai könyvekből s maga körül az életből azt tanulja, hogy városunk van kétféle, u. m. önálló törvényhatósági joggal bíró és rendezett tanácsu; falunk van kétféle, u. m. nagy község és kis község; minő zavart idéz aztán elő az egészen egyebet mutató és magyarázó új térkép!

Még két hiányt érintek, t. i., hogy a hegyes vidékek térképei némileg tálsötélen színezzék, bár elismerem, hogy abban a magassági fokozatosság eléggé szem előtt van tartva és hogy a térképek kiállítása bár szép és szolid, de hogy nagyon elterjedhessen, arra kissé még is drága (megyénként 30 kr).

Egyebekben aztán szives készséggel elismerem, hogy összehasonlíthatlanul fölötte áll más térképeknek és a legszélesebb elterjedésre érdemes és cikkemet csak is azért irtam, hogy a kiadó cég figyelmét oda irányozzam, miszerint ha lehet a még hátralevő megyei térképeknél, vagy ha az nem lehet, egy újabb kiadásnál az általam jelzett s nézetem szerint fontos kiigazítást vigye keresztül következtelen, mert az fölötte nagy előnyére fog válni térképeinek s meg fogja könnyíteni a szabatos tanítást, hogy ne kelljen a tanítóknak az ellentétek és igazítgatások magyarázgatásával is terhelni önmagát és tanítványait is.

Deák Lajos.

Beküldetett: Budapest Krisztinavárosi iskola száz éves története. Irta Hofecker Ferencz nyug. ig. tanító. Mindig érdekes olvasmány egy intézet fejlődésének ismeretése. Mennyivel érdekesebb egy iskola 100 éves történetét lapozgatni. E kis műben is, melyet az író méltánylást érdemlő gondos utánjárással állított össze, sok érdekes adatra találunk, melyek világot vetnek arra, hogy milyen volt egy néptanító helyzete és társadalmi állása csak 50 évvel eze'ött is. Így pl. olvassuk, hogy egy népiskola mellett a főtanító megválasztásánál főkérdés volt, tud-e zenés misét exequálni, orgonálni, temetni, van-e hangja, tud-e jegyző lenni? az egyházi és harangozó tisztjét akarja-e érteni? Mindezt kapott 200 frt fizetést s a tanulóktól fejenként némi taksát és pedig az olvasni tanulóktól 6; az irni és olvasni tanulóktól 12 pengő kr. tanpénzt, úgy hogy ezekkel és a stolával 500 frtig felvitte a jövedelmet. Ebből azonban egy-egy segédjének 20 frt évi bért is fizetett. Hogy ezt a pénzt a főtanító mind össze teremtsé, hogy a templomi karokat és zenészeket előállítsa, betanítsa s minden alkalomra készen tartsa: nem juthatott ideje az iskolára is, melynek terhe elől egyik-másik úgy is szívesen menekült. 1840 felé eszébe jutott egy kegyes hatalomnak, mikép jó lesz már a tanítópariát is a „tisztességek sorához“ osztályozni.

Igy keletkezett 1844. november 17-én azon rendelet, hogy az országban minden törvényesen bevett vallás tanítói a „tisztességek sorához“ számitassanak és *vétségök esetén* a tisztességekkel való bánásmód alá vétessenek.

A tanulók száma 1801-ben 84 fiu és 67 leány volt, ma 550.

V E G Y E S E K

— *Olvasóink közül azokat, kik még a múlt évi lapdíjjal hátralékban vannak, tisztelettel kérjük tartozásaiknak mielőbb való kiegyenlítésére. — Együttal kérjük t. olvasóinkat, hogy ezután szíveskedjenek az előfizetési pénzeket, valamint az esetleges reklamációkat, Nagy Kálmán egyleti pénztárnokhoz (Feleki út 1. sz. a.) küldeni.*

— **Véglegesítés.** Vincze Ferenczné szül. Tanár Erzsébet Kalotaszentkirály-Zentelki áll. iskolai rendes tanítónőt a vallás- és közokt. m. kir. miniszter állomásán közelebbről végleg megerősítette.

— **Izraelita hitoktatók alkalmazása.** Említettük volt lapunkban, hogy megyénk kir. tanfelügyelője kérte a vallás- és közokt. miniszter úr ő nagyméltóságát, hogy szabályozza rendeleti úton az izr. hitoktatók képesítését, kik ennek kérdésbe tételekor egy rabbi által két tanu előtt kiállított bizonyítványt mutatnak föl. A Miniszter úr erre válaszolva, kijelentette, hogy a „bittanító választása mindig az illető izraelita hitközség szabad tetszésétől függ, mely mint a vallásoktatás hivatott őre és köteles teljesítője — minden engedélytől menten, talmud-tóra iskolát is tarthat fenn.“ Ez iskolákkal szemben a közigazgatási hatóság csak is a közegészségügyi követelmények teljesülésének számbavételét gyakorolhatja, továbbá ügyelmie kell ezenkívül még arra, hogy nehogy a vallásitanítás mellett, más népiskolai tantárgyak tanításával zúgiskolává válják. „Azon zsidóvallás-tanítók pedig, kik nem állanak valamely izr. hitközségnél alkalmazásban, a tanítástól egyáltalán eltiltandók és a hitközség szolgálatában álló vallásitanítók is az oktatást csupán szabályszerűen berendezett helyiségben teljesíthetik.“

— **Iparos tanoncok munkakiállítás.** A kolozsvári iparos iskolák igazgatósága ez évben is megtette már a szükséges intézkedéseket, hogy a f. tanév végén tartandó vizsgálatok alkalmából (április végén) a tanoncok munkából kiállítást rendezzen.

— **A marostordamegyei ált. tanítótestület központi köre** e f. évi első gyűlését márcz. 15-én tartotta meg Marosvásárhelyt. Nyilvános tanítást Szekeres Elek és Szentgyörgyi Dénes tartottak. Nemes Ödön elnök megnyitóját Dabóczi György emlékezése követte Vincze Béláról. Osváth Mihály madarasi tanító a selyemtermelésről tartott tanulságos szabad előadást. Érdekes tárgya volt még ez ülésnek Hartli János vitatétele e tárgyról: „A népiskola tananyagának több tanító között való beosztásáról“ vagyis „Melyik előnyösebb, az osztályrendszer-e, vagy a szakrendszer?“ Határozatúl kimondatott, hogy a helyi viszonyok tekintetbe vételével, mindkettő sikeresen alkalmazható, azonban ott, hol 6 osztályt többben vezetnek, kívánatos, hogy a négy alsó osztályban a haladó, a két felsőben a maradékosztályrendszer jöjjön alkalmazásba, szem előtt tartva a népiskola nevelési céljait.

— **Tanítótestületünk központi köre** I. rendes gyűlését e hó 28-án tartotta meg az áll. tanítónőképző intézet helyiségében. A tárgysorozat kiválóbb pontjai Pap Mari nyilvános tanítása, Dr. Bartók István felolvasása és a tanítótestület ügyrendjének tüzetes tárgyalása voltak. A gyűlés lefolyásáról szóló közleményünket, jövő számunkban adjuk.

— **Nagy Kálmán, lapunk rendes pénztárnoka** abba a helyzetbe jött, hogy hivatalát tovább folytathatja s a pénz-

tárt már át is vette. Körözi József helyettes pénztárnoknak szíveségeért s buzgó fáradozásáért a választmány közönetet szavazott.

— **A kolozs-dobokai róm. kath. esperesi kerület** róm. kath. tanítói külön tanító-egyesület alakításában fáradoznak s egy ideiglenes tisztikart választottak. Reméljük, hogy az igen tisztelt intéző férfiak elállanak e szándéktól, ha meggondolják, hogy jobb az erőket egyesíteni, mint megosztani. A kolozsmegyei tanító-testület kebelében bármelyik buzgó kartárs kifejtheti munkásságát.

— **„Ezeregyéjszaka“** arab regének Nádor Gyula által rendezett kiadását a vall.- és közokt. m. kir. miniszter képzeletingerlő és erkölcsileg káros hatású tartalma miatt az ifjusági könyvtárak részére leendő beszerzése nem ajánlotta.

— **Az országos erkölcsnemesítő egyesület** nevében Péchy Tamás, elnök és Törs Kálmán, titkár felhívást intéztek az ország összes közhatalóságaihoz, arra kérve őket, hogy vidéken a saját hatáskörükben indítsanak mozgalmat ily erkölcsnemesítő fiókegyesület alakítása iránt.

— **Leány-gymnázium** emeltetett Maidstone-ban 45 ezer frt költségen. Tantárgyai: latin-, francia-, német- és angolnyelv, továbbá történelem, földrajz, mennyiség-tanulmányok, rajz és zene.

— **Több tanítónő, mint tanító.** Svédországban több a tanítónő, mint a tanító. A tanítók száma 4923, a tanítónők száma 6748.

— **A tanító-gyűlések Angliában.** Az „Angol nemzeti tanítók társasága“ az egyetértő, kölcsönös támogatás és vállvetett működés által egész hatalommá nőtte ki magát. Jelenleg a társaság 13,500 tagot számlál. A végrehajtó bizottság lépéseket tett, hogy a tanítónak a parlamentbe való bejutását kieszközölje. Az ir. nemzeti tanítóknak Dublinban tartott gyűlésén az elnök azt mondta, hogy a tanítók helyzete javításának legnagyobb akadálya a gyakori miniszter változás. Sürgeti egy alapítvány létesítését özevgyek és árvaik részére. Felemlíti, hogy a kézimunka tanítás Irlandban gyorsan terjed s rövid időn az egész szigeten általános lesz. Az indítványok között előfordul, hogy a tanfelügyelői állás betöltésénél a gyakorló tanítók elsőbbséggel birjanak.

— **A vakok intézeteinek tanítói.** f. évi aug. 6—9-ik napjain Kölnben nemzetközi kongressust tartanak, mely tanszer kiállítással lesz összekötve.

— **Az iskolai zászlóaljok költségének kérdésénél** erős vita volt a párisi község-tanács ülésén. A komolyabb elemek ez alkalommal újra kikelték e rendszer ellen, mely nem nevel katonákat, pusztán üres játék s a mit a fiú játékból megtanult, midőn komoly katonai kötelezettségeit kellene teljesítenie, már elfeledte. E helyett sokkal jobb és czélszerűbb volna, ha az ifjakat testgyakorlatokkal edzenék, hogy erős és a fadalmakat viselni tudó ifjak kerüljenek a katonasághoz. A község-tanács azonban mégis elfogadta az iskolai zászlóaljok költségvetését.

— **A tanítónők férjhezmenetele** ügyében az alsó-ausztr. tart. isk. tanács oly határozatot hozott, mely szerint a tanítónők férjhezmenetele nem akadályozható meg; azonban az erre vonatkozó engedély kiadása illő rendszabályok által megnehezítendő.

TARTALOM: A népkönyvtárak. Dr. Hegedüs István. — Egy kántor, a kitől a tanítók példát vehetnek. Kozma Ferencz. — Az országos közoktatási tanács könyvbírálsa. Veritas. — Tárca: Róma erkölcsi és művelődési állapota a két atolsó században. Dr. Lázár Gyula. — Lapszemle. — Irodalom: Magyarország megyéinek kézi atlasza. Dedék Lajos. — Vegyesek.